

## در حاشیه کنگره

به نام آنکه هستی نام ازویافت      فلک جنبش زمین آرام ازویافت

کنگره بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی - شاعر شیرین سخن و داستانسرای ایرانی - از اول تا چهارم تیرماه ۱۳۷۰ ، با کردهمایی دانشمندان و ادیبان ایرانی و خارجی و به همت گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی ، دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی در دانشگاه تبریز برگزار گردید .

چهار روز نشست علمی پربار کنگره ، نتیجه یکسال تلاش مداوم ستاد اجرایی و علمی کنگره بود . در این ستاد نمایندگان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ، وزارت امور خارجه ، انجمن خوشنویسان ایران ، سازمان میراث فرهنگی ، سازمان صنایع دستی ایران ، هواپیمایی جمهوری اسلامی ، درکنار رهپای مرکزی ستاد اجرایی دانشگاه تبریز ، عضویت و فعالیت داشتند و برای برنامه ریزیهای دقیق و سودبخش ، حداقل هر ماه یکبار ، نشست در دفتر همکاریهای علمی و بین المللی وزارت فرهنگ و آموزش عالی برگزار می شد .

علاوه بر جلسات منظمی که در تهران تشکیل می شد ، کمیته اجرایی کنگره برای هماهنگی برنامه ها نشست های مکرری نیز با استانداری ، فرمانداری ، شهرداری ، سازمان تبلیغات اسلامی ، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی ، سازمان میراث فرهنگی ، سازمان صنایع دستی ، هواپیمایی جمهوری اسلامی و ارباب مطبوعات در تبریز

برقرار می‌کرد.

علی‌رغم آنکه در عمل فرصت بسیار اندکی برای هیأت اجرایی وجود داشت تا در آن زمان محدود هفتمه<sup>۶</sup> مقدمات لازم را برای برگزاری کنگره برنامهریزی و اجرا کنند، خوشبختانه کارها با صبر و متانت تا روز برگزاری پیش رفت.

کمیته علمی کنگره نیز توانست در محدوده مسئولیت‌های خویش یعنی بررسی مقالات و برنامهریزی سخنرانیهات توفیق کامل داشته‌باشد و رضایت شرکت‌کنندگان را در حد مطلوبی تأمین کند. یکی از تصمیمهای نیک کنگره، انتخاب کمیته علمی کنگره از میان اعضای هیأت علمی بنام دانشگاههای سراسر کشور بود. با این عمل، تقریباً همه مراکز علمی در برپایی کنگره سهیم شدند و دانشگاه تبریز از اعمال سلیقه فردی دوری جست.

حضور استادان بزرگ ادب فارسی و شرکت فعال همراه با ارائه مقالات علمی، همچنین وجود ایران‌شناسان بنام خارجی در فضای کنگره شأن علمی آن را به اندازه کافی تثبیت کرد.

در معیارگزینش مقالات، این نکته ملحوظ نظر کمیته علمی بود که اصولاً در میان مقالات استادان زبان و ادبیات فارسی شاغل و بازنشسته دانشگاهها که به ستاد کنگره رسیده‌است، نباید دست به انتخاب زد. زیرا انتظار بر این بود که نویسندگان مقالات در چنین سطحی بر مسئولیت خویش واقفند و قدر مسلم برای حفظ اعتبار علمی شان مقاله‌ای در شان کنگره بین‌المللی نظامی تدارک خواهند دید. اما در مورد دیگران دقتی در خور مبذول داشتند.

هیأت علمی کنگره در میان بیش از دو بیست مقاله رسیده یکمده بیست و شش مقاله را انتخاب کرد.

در طول برگزاری کنگره یکصد و نهم مقاله (۷۹ مقاله از آن ایرانیها و ۲۷ مقاله از آن خارجی) در طی چهار روز و در چهار رسالن سخنرانی بطور همزمان ارائه گردید. بقیه قرآست همراه با مقالات قرائت شده در

مجموعه مقالات چاپ شود. البته سخنرانی آقای دکتر حبیبی معاون محترم ریاست جمهوری و حضرت آیه... موسوی اردبیلی خارج از این شماره جالب توجه بود. بسیاری از این مقاله‌ها در نوع خود بدیع و در نظامی شناسی بکرو تا زه بود و مسلماً "باب جدیدی را در نظامی شناسی خواهد گشود.

بخشی از این مقاله‌ها از نظر موضوع مکرر می‌نمود و شاید این ایراد صحیح بود که در برنامہ ریزی مقاله‌ها، موضوع بندی آنها، منظور نظر قرار نگرفته و گلایه‌هایی را موجب گشته بود. منتہی باید همین جا اشاره کرد که علی‌رغم تکرار موضوعها زاویه‌های دید کاملاً متفاوت نشان می‌داد.

آنچه که از حیث موضوعات، مجموعه مقاله‌های ارائه شده را می‌توان رده بندی کرد چنین است:

زندگی و شخصیت نظامی، تحلیل شخصیت‌های آثار نظامی، حکمت و اخلاق در آثار نظامی، عشق و عرفان در خمسه، زیباشناسی (بلاغت) آثار نظامی، موسیقی و نظامی، دستور زبان و آثار نظامی، نسخه‌شناسی و کتابشناسی نظامی، ادبیات تطبیقی و آثار نظامی (با شاعران ایرانی و غیر ایرانی)، نقد جدید و سنجش آثار نظامی، بررسیهای تاریخی در باب نظامی، تحلیل جامعه‌شناختی آثار نظامی، خداشناسی و اسلامیات در آثار نظامی، نکاتی دیگر از قبیل: ساقی نامه و نظامی، نجوم و نظامی، ادبیات غنایی و نظامی و...

توجه روزنامه‌ها، مجله‌ها و ناشران، بر محور و بهانه طـرح نظامی در کنگره، در حد قابل قبولی بود و هنوز این برخوردها ادامه دارد. گرچه برخی از تلاشها بموقع و همزمان با برگزاری کنگره عملی نشد. در همین باب بـه مـوارد زیر می‌توان اشاره داشت:

۱- انتشار ویژه نامه "فروغ آزادی در ۲۴۰ صفحه، حاوی ۱۶ مقاله

و پنج قطعه شعر.

- ۲- مفتاح گنجینه (کشف الابیات خمسہ نظامی) تألیف آقای اسماعیل سروستانی .
- ۳- گنجینه حکمت در آثار نظامی ، انتشارات امیرکبیر ، تألیف اینجانب .
- ۴- یادگار گنبد دوار (تحلیل خسرو و شیرین) ، انتشارات امیرکبیر ، تألیف اینجانب .
- ۵- داستانهای خمسہ نظامی ، خلاصه به نشر ، از مسعود برزین ، با خوشنویسی یونس خانلرزاده .
- ۶- ده قطعه خوشنویسی شده به صورت مجموعه ای نفیس توسط استادان بنام خطا . دو اثر اخیر به همت انتشارات فرهنگسرا و یسا ولی منتشر شده است .
- ۷- پنج گنج ، با مقدمه مرحوم دکتر حمیدی شیرازی ، با خط چهارتن از استادان خوشنویس از انتشارات ارمغان ایران .
- ۸- پخش مجدد " لیلی و مجنون " به خط کیخسرو و خروش و مقدمه خسرو زعیمی که قبلاً در سال ۱۳۶۲ چاپ شده بود .
- ۹- خلاصه مقالات کنگره توسط دانشگاه تبریز که روز اول ، بین شرکت کنندگان توزیع شد .
- کتابهایی که به مناسبت کنگره وعده انتشار آنها داده شد ولی همزمان با برگزاری توفیق نشر حاصل نکرد عبارت بودند از: کتابشناسی نظامی و کشف الابیات نظامی از ناحیه مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی (عناوین تقریبی است) ۲- خوشنویسی مجموع آثار نظامی توسط انجمن خوشنویسان ایران که امیدواریم بزودی از طبع خارج شود .
- اما برخورد نشریه های وزین ادبی نیز با کنگره نظامی درخور توجه است :

- ۱- نشریه کلک با درج مقالاتی مسلسل از آقای محمدروشن در مورد نظامی در شماره های فروردین ، اردیبهشت و خرداد ۱۳۷۰ به پیشواز کنگره رفته و ادامه آن را تا شماره های مرداد پیگیری کرده

است . بعلاوه در شماره ۲ تیرماه نقدی نیز راجع به کنگره داشته است .  
 ۲- مجله ۲ دنیای سخن در شماره ۳ تیر ۳- و مجله ۲ دریاچه در  
 شماره ۲ نخست و سوم بحثی راجع به کنگره داشته اند . ۴- همچنین مجله  
 خاوران در شماره ۲ هفتم و هشتم نگاه‌های جدیدتر به کنگره داشته است .  
 ۵- اخیراً "مجله ۲ فرجا دنیازبا درج مقالات توجیهی به کنگره  
 می‌ذول کرده است .

در طول برگزاری کنگره ، سه بار برنامه شعرخوانی بود .  
 دو بار طبق برنامه قبلی و یکبار بطور اتفاقی . بار اول شب هنگام  
 روز نخست بود . میهمانان پس از صرف شام به باغ زیبای دانشکده  
 کشتا و رزی موسوم به "خلعت پوشان" رفتند . نسیم‌بهاری با لطف  
 مطبوع باغ مذکور ، شاعران را بر سر ذوق آورد و کثیری از شاعران  
 آذربایجانی و میهمان در بزمی دل انگیز شرکت کردند . این شب  
 شعر ، شاعران و شعر دوستان را راضی کرد .

بار دوم ، در آخرین روز برگزاری کنگره ، یعنی بعد از ظهر  
 روز چهارم بود . ریاست این جلسه با آقای دکتر انواری بود که  
 حضرتشان شاعری تواناست و سخن سنج . در این روز بیست و پنج قطعه  
 شعر قرائت شد و مجلس شور و حالی کامل داشت .

اما ، آن مجلس اتفاقی . به نظر من عصر دومین روز کنگره بود .  
 آقای دکتر رستگار فسایی با تئنی چند از استادان در فضای آزاد به  
 مشاعر نشستند . شنوندگان این مجلس خصوصی رفته رفته افزایش  
 یافت و به یک محفل شورانگیز بدل شد .

در طول برگزاری کنگره ، نمایشگاهی متشکل از آثار انجمن  
 خوشنویسان ایران ، صنایع دستی ، کتاب ، نقاشی برپا گردید . علی‌رغم  
 نارساییهایی که این نمایشگاه داشت ، مورد بازدید عده کثیری از  
 میهمانان و اهالی شهر قرار گرفت .

شرکت کنندگان در کنگره ، با برنامه‌ای تنظیم یافته ،  
 توانستند به یاری میراث فرهنگی و اداره کل ارشاد آذربایجان ،

ازموزه‌ها، بناهای تاریخی و مقبره‌الشعراى تبریز دیدار به عمل آورد و در میهمانی شام شهردار تبریز محیط زیبای ائل‌گلی راهم رؤیت‌کنند.

در ایام برگزاری کنگره، قالیچه‌ای منقش به تصویر خیالی نظامی، از سوی میهمانان جمهوری آذربایجان به کنگره اهدا شد. همچنین سازمان صنایع دستی، دین خویش را به فرهنگ ایران زمین، با تقدیم یک قالیچه نفیس و یک گلیم عالی منقش به آرام کنگره و تاریخ برگزاری آن به دانشگاه تبریز، ادا کرد. چند کارسرامیک نیز توسط فاضل ارجمند آقای سیدمصطفی مجرد، از سوی اهالی شهرضا به رسم یادبود اهدا گردید. آقای دکتر عابدی از هند، خانم لئو بائوزین از چین و آقای عاکف از سوی سفیر محترم جمهوری ترکیه کتابهایی را به رسم یادبود هدیه کردند.

به بهانه کنگره نظامی شهرداری تبریز در رسیدگی به فضای سبز شهر، گلکاری و آب‌نماهای میدانیها، آسفالت و پاکسازی خیابانها احداث پل عابری پیاپی در مقابل درب اصلی دانشگاه، از همه بالاتر اهتمام در سفارش و نصب مجسمه نظامی و نامگذاری میدانی به همین نام درخور تحسین بود. مجسمه مذکور را هنرمندگرمی آقای مقبلی تدارک دیده بود و یادگاری ماندنی شد از بزرگداشت نظامی در تبریز. پرده برداری از این مجسمه در روز اول برگزاری کنگره با حضور وزیر محترم فرهنگ و آموزش عالی به همراه میهمانان و اهالی شهر انجام گرفت. در همان روز میهمانان کنگره با حضور در گورستان "وادی رحمت" با نشان رگل نسبت به شهدای جنگ تحمیلی ادای احترام کردند.

برخورد روزنامه نگاران، علی‌رغم کمبود امکانات دانشگاه تبریز در اسکان بهتر و پذیرایی شایسته، با سعه صدر بود. روزنامه‌های اطلاعات، کیهان، جمهوری اسلامی، سلام، فروغ آزادی، خبیر شیراز، رسالت اخبار کنگره را منتقل و تمامی روزهای برگزاری را تعقیب کردند.

خبرگزاری و صدا و سیما ی جمهوری اسلامی ایران نیز با حداکثر توش و توان خویش پوشش خبری لازم را در انتشار این رویداد فرهنگی مبذول داشتند .

کنگره<sup>۱</sup> نظامی ، شاید از نادر کنگره هایی بود که از اول تا پایان ، شور و حال و گرمی خود را حفظ کرده و اقبال کم نظیر شنوندگان را به همراه داشت .

روز پایانی کنگره با احساسات قابل تحسین میهمانان مواجه شد . آقای پرفسور دکتر قره خان از ترکیه شدیداً " برفضای مهرآلود کنگره با ابراز احساسات پاک خویش تأثیر گذاشت . ایشان با سه<sup>۲</sup> صدر مخصوص ، کنگره<sup>۳</sup> نظامی را با هفتاد و دو کنگره<sup>۴</sup> جهانی که در طول زندگیشان شرکت کرده بودند مقایسه کردند و آن را ترجیح دادند . در فرودگاه به هنگام وداع ، میهمانان داخلی و خارجی کاملاً در تحت تأثیر فضای محبت آمیز سه چهار روز اقامتشان قرار گرفته بودند و برخی گریستند . اکثراً " پس از بازگشت با نامه و تلگرامهای ملاحظت آمیز ستاد کنگره را مورد عنایت مخصوص قرار دادند .

به هر حال کنگره<sup>۵</sup> نظامی ، فرصتی بود تا ضمن پاسداری از میراث فرهنگی ایران زمین و ارج گذاری به یکی از مفاخر ادب پارسی ، ایران شناسان خارجی و ادیبان و پژوهشگران داخلی با یکدیگر به تبادل اطلاعات بپردازند . همچنانکه در نخستین بروشور تبلیغی کنگره آمده بود ، بزرگداشت حکیم نظامی ، بهانه ای بود برای تکریم از کلیه<sup>۶</sup> اندیشمندان ، شاعران و متفکران سرزمین بزرگ ایران . دانشگاه تبریز هر چه در توان داشت ، برای اعتلای نام ایران و نگاهبانی از مواریت فرهنگ ایرانی - اسلامی ، و حفظ شئون علمی در طبق اخلاص نهاد . شاید این صداقت و بیوریایی است که ما را با سپاسگزاریهای صمیمانه و کتبی شرکت کنندگان مواجه میسازد .